

Irodalmi barangolás a határ mentén

A CSONKA-TORONY NAGYSZALONTÁN

Az elmúlt években Debrecen környéki kerékpártúránk során többször átléptük a magyar határt. A leggyakrabban Ukrajnában és Romániában jártunk, ahol nem csak történelmünkől, hanem a magyar irodalomból is páratlan emlékekkel találkozhatunk. Foglalkozzunk most ez utóbbi területtel!

A túrákat általában hétvégére szerveztük, ami egy távolabbi kiránduláshoz kevés lett volna, ezért Romániában leginkább a határ és Erdély közötti területen kerekéztünk. Partium, mondhatják sokan, az egész régió megjelölésére mégsem szívesen használom ezt az elnevezést. Maga a Partium területe sokat változott a történelem során, de sohasem terjedt ki minden határ menti megyére. Valamilyen kisugárzása viszont lehet e földnek, mert irodalmi életünk nagyjai ezer szállal kötődnek ehhez a vidékhez, legtöbbjük itt is született. Induljunk el most egy képzletbeli kerékpáron és keressünk fel néhány célpontot, amelyeket a valóságban több hétvégére osztottunk el.

Délről észak felé haladva első állomásunk Nagyszalonta, Arany János szülőhelye. A város központjában áll a Csonka-torony, az egykori vár őrtornya, ahol a költő munkásságát bemutató emlékmúzeumot rendezték be. Arany legismertebb művei mellett megtekinthetjük a költő dolgozószobáját is, amelynek bútorait fia, Arany László ajándékozta a múzeumnak. A házat, ahol 1817-ben a költő született, már lebontották, de a helyén található épület falán márványtábla őrzi Arany János emlékét.

Ha Nyírábránynál lépjük át a határt, még Érmihályfalva előtt érdemes jobbra fordulni Érsemjén felé. A református templom melletti emlékkertben áll a piciny település nagy szülöttének szobra. 1759-ben Érsemjénben látta meg a napvilágot irodalmunk sokoldalú személyisége, *Kazinczy Ferenc*. Tarthatjuk lapszerkesztőnek, fordítónak, írónak, költőnek, nevét mégis leginkább nyelvújító tevékenysége tette ismertté. A szoborral szemben kopjafát találunk, amely az irodalmár egyetlen fiának, az 1849-ben vértanúhalált halt *Kazinczy Lajosnak* állít emléket. A hatalmas fák árnyékában azon is elmerenghetünk, hogy a történelemlönyvek elsősorban a szabadságharc leverését követő megtorlás tizenhárom aradi áldozatáról és a Budapesten kivégzett *Batthyány Lajosról* emlékeznek meg, pedig még több mint száz vértanúról tudunk. Köztük volt Kazinczy Lajos is, akit október végén éppen Aradon ért a gyilkos golyó. De ez már történelem, kanyarodjunk vissza eredeti témánkhoz.

„Kazinczy Ferencnek a szobra nélkül Érsemjén is boldogtalan volna.” – írja Ady 1907-ben a Budapesti Naplóban. Igen, *Ady Endre*. Ő is e tájegység, az Érmellék gyermeke. A szülőfalu egykori neve Érmindszent, itt áll a nádfedeles szülőház, mellette szobor és emlékmúzeum. A település neve 1957-ben Ady, Romániában Adyfalva lett, a költő születésének századik évfordulója, 1977. óta pedig mindkét nyelven Ady Endre.

Útban Ady Endre felé érdemes elkanyarodni Szödémeter irányába. Ebben az apró faluban született 1790-ben a Himnusz költője, *Kölcsey Ferenc*. A helyiek tudni vélik, hogy a szülőház már nem áll, a parókiaként használt épületben, amit szülőháznak neveznek, a korán árvaságra jutott költő csak nevelkedett. Kölcsey 25 éves korában Csekén telepedett le, itt írta 1823-ban a Himnuszt, a mű azonban csak később, Kölcsey halála után vált nemzeti himnusszá, miután *Erkel Ferenc* a megzenésített változatot elküldte a *Nemzeti Színház* pályázatára.

Kölcseyt a szülőfalu templomában keresztelték, itt őrzik azt a hányatott sorsú emléktáblát is, amit a tervek szerint 2005-ben a parókián helyeznek el. A templom mellett látható a költő kicsiny, mégis szuggesztív, egész alakos szobra, *Kő Pál* alkotása.

Ady Endre és Szödémeter felől nem esik messze következni állomásunk, Nagykároly. Érdemes felkeresni az elhanyagolt állapotban is impozáns Károlyi-kastélyt és a kastélyparkot, de

ADY ENDRE SZÜLŐHÁZA ÉS SZOBRA A SZÜLŐHÁZ MELLETT

SZÓDEMETER REFORMÁTUS TEMPLOMA

a város irodalmi emlékekben is bővelkedik. Itt született 1530-ban *Károlyi (Károlyi) Gáspár*, aki wittenbergi tanulmányait követően Göncön készítette el lelkészársainak bevonásával az első teljes magyar protestáns bibliafordítást. Munkájuk 1590-ben Vizsolyban jelent meg 800 példányban, a kiadványt is a nyomtatás helyszíne alapján nevezték el. Jelenleg 51 megmaradt Vizsolyi Bibliáról tudunk.

Nagykároly híres szülőtte *Kaffka Margit*, de emléktábla jelöli azt az épületet is, ahol diákkorában Ady Endre lakott. A város másik ismert épülete az egykori patinás Szarvas fogadó, ma hivatali épület. Itt szállt meg 1846-ban *Petőfi Sándor*, amikor a megyebálon *Szendrey Júliával* megismerkedett. Esküvőjüket egy év múlva Erdődön, a várkastély egyik kápolnájában tartották. Az erdői vár sajnos a második világháború során elpusztult. Ha még bírjuk a kerekasztalt, megtekinthetjük az épü-

KÖLCSEY SZOBRA A TEMPLOM MELLETT

let romjait, esetleg továbbmehetünk a hamisítatlan Árpád-kori hangulatot árasztó Ákos temploma felé, vagy a nemrég nyitott határátkelőhelyen, Vállajnál visszatérhetünk Magyarországra.

Barangolásunk, így a túraajánlat korántsem teljes. Számtalan érdekes és figyelemre méltó települést kereshetünk még fel a határ mentén. Szándékosan nem került szóba Nagyvárad, amiről akár külön cikk is szólhatna. Amikor hosszabb utazásról tartunk hazafelé, talán gyorsan átsuhanunk a nagyobb városokon, az apróbb településeket pedig észre sem vesszük. A felsorolt célpontok azonban kerékpáron sem fekszenek túlságosan messze egymástól. Leghosszabb túrapunkt során a határátlépést követően 140 kilométert tettünk meg, de egy október 6-i aradi kirándulás során mindössze 60 kilométert kellett tekerni. A tavaszi programok tervezésénél még hétvégi kirándulásként is gondolhatunk határ menti ke-

A VOLT SZARVAS-FOGADÓ NAGYKÁROLYBAN

EMLÉKTÁBLA KAFFKA MARGIT SZÜLŐHÁZÁN, NAGYKÁROLYBAN

rékpártúrára. Ha valaki a nyári túrázást kedveli, mindenképpen vegye figyelembe az út adottságait. Amennyiben az említett útvonalat kívánjuk bejárni, érdemes borongósabb hétvégét választani vagy sapkában és bőséges folyadékkal nyeregbe szállni.

Mahleit László

AZ ERDŐDI VÁR ROMJAI

A NAGYKÁROLYI KÁROLYI-KASTÉLY RÉSZLETE